

Ny dam i Storåna, Sandnes kommune

Ny dam i Storåna, Sandnes kommune

Av Bengt M. Tovslid

Bengt M. Tovslid er naturforvalter hos Ecofact AS i Sandnes.

Innlegg på det Det femte nasjonale seminaret om restaurering av vassdrag og våtmarker 18. – 19. november 2014.

Om Storåna

Storåna munner ut i Gandsfjorden midt i sentrum av Sandnes. Nedbørsfeltet på 18 km² har tradisjonelt vært dominert av jordbruksområder og noe utmark. De siste 60 år har Sandnes vokst

kraftig og gått fra noen få tusen innbyggere, til å bli en middels stor norsk by med rundt 75 000 innbyggere. Mye av den nye utbyggingen har foregått i nedbørsfeltet til Storåna.

På 50-60-tallet ble nedre del av elva, de tre kilometerne fra Stokkelandsvannet og til utløpet i Gandsfjorden, kanalisert og målet var nok at hele elva skulle legges i kulvert, skitten og fæl som den var. En slik lukking ble heldigvis kun

Bilde 1. Dam i Storåna tatt februar 2015. Foto: Bengt M. Tovslid

gjennomført gjennom bykjernen, de nederste få hundre meterne, før den gikk i fjorden.

På 90-tallet opparbeidet kommunen en tursti langs elva, fra sentrum av Sandnes og tre kilometer sørover til bydelen Ganddal. Dette tiltaket økte nok fokuset på hvordan elva så ut, og kloakk-saneringen tiltok. I dag går det i prinsippet ikke kloakk ut i elva ved vanlig vannføring, kun ved driftsproblemer som tette rister, pumpestopp osv. Ved flom går mye kloakk fortsatt i overløp og man ser tydelige spor både under flommen og etter at vannet har gått tilbake.

En annen og betydelig kilde til forurensning er veivann. I hele nedbørfeltet er det store veisystemer, med alt fra grusetete gårdsveier med lite avrenning til svært trafikkerte riksveier og europavei. Mye av denne infrastrukturen ble bygget i en tid der det var greit å føre veivann urensset ut i vassdragene, og elva bærer helt klart preg av dette når det regner. Særlig blir vannet stygt ved flommer etter tørkeperioder, og på sen-vinteren når alt strøsanden skal ut i vassdraget.

Kommunen har tilsynelatende dårlige rutiner på tømning av sandfang, og de fleste står fulle og har liten funksjon.

Planer

I 2004 startet undertegnede sammen med en liten gruppe beboere langs elva et arbeid for å få etablert en dam midt mellom Sandnes sentrum og Ganddal. Stedet var veldig godt egnet, her hadde elva tidligere svingt seg i en stor bue, men etter kanaliseringen på 50-60-tallet var den rettet ut og senket, og i stedet var det blitt etablert en plen her. Plenen var en del av Sandvedparken, men grunnet dårlig drenering var den svært fuktig og ble lite brukt.

Planen gikk ut på å beholde steinsetningen på den ene siden og grave ut hele den våte plenen, heve vannet i elva, og la det strømme inn og danne et vannspeil på hele arealet der plenen hadde ligget.

En enkel skisse ble utarbeidet av landskapsarkitekt, og benyttet i søknader om midler. Kost-

Figur 1. Viser de opprinnelige planene for anlegget, små justeringer ble gjort. Tegnet av landskapsarkitekt Astrid Nordland.

nadene ble beregnet til rundt en million kroner, og søknader ble sendt NVE, Fylkesmannen i Rogaland, Rogaland Fylkeskommune og Sandnes kommune.

Etter å ha fått positivt svar fra alle instanser ble anbudsdokumenter utarbeidet på dugnad av Jan Olav Djuvslund fra rådgivningsfirmaet Novaform, en av naboene til elva.

Bygging

Entreprenør ble innstilt og arbeidet tok til vinter/vår 2010.

Entreprenøren som ble valgt, Grunnservice fra Klepp var svært erfaren med arbeid i vann etter å ha bygget flere renseparker på Jæren. Arbeidet gikk etter planen og den nye dammen sto klar etter kun et par måneder.

Det ble bruk prefabrickerte vegetasjonsmattor for å få god etablering av sidene, og for å unngå utvasking av disse. Mattene ble lagt ut på dugnad og festet med egne treplugger, noe

som er et kjekt arbeid, det blir fint med en gang! Senere har vi blitt mer betenkt over bruk av slike innførte matter, da vi ser faren for å innføre nye, uønskede arter.

Resultat

Samme dag som vannet ble sluppet på kom den første nye beboeren på plass, en sivhøne. Denne har vært fast i dammen siden og har fått mange nye naboer. Før dammen ble etablert var det et stokkandpar i kanalen, de kom hvert år frem med et fint kull med andunger. Like sikkert som andungene kom hvert år, ble de i løpet av et par uker spist av måker og kråker, de hadde ingen steder å gjemme seg og høye loddrette kanter hindret dem i å gå på land. I dag hekker det mellom fem og ti par rundt dammen, og det ligger til enhver tid 20 til 50 stokkender her. I tillegg har det etablert seg en hegref, og vinterstid holder det seg toppender, laksender og sporadisk skarv i dammen.

Bilde 2. Etablering av kantvegetasjon. Foto: Bengt M. Tovslid

Dammen er blitt et naturlig stoppested for mange av turgåerne langs Storåna, spesielt for familier som ønsker å fore ender eller som fisker.

Det går en god del sjøørret i Storåna, samt noe laks. Elfiske viser at sjøørret bestanden er relativt stabil, mens for laksens del er tettheten mer varierende. Det har også etablert seg sørv i dammen, denne har trukket ned gjennom vassdraget fra Stokkelandsvannet oppstrøms, der den etablerte seg for flere tiår siden.

Vedlikehold

En trang kanal med tidvis høy vannføring vil ofte ha en selvrensende funksjon. Med dette menes at partikler da transporteres nedover uten å sedimentere. Når sider legges og bredde utvides vil vannet renne saktere og man får sedimentering av finere partikler enn før, noe som øker behovet for tømning. Dammen i Storåna er på rundt 2,5 daa, sedimentasjonen foregår i hovedsak bak to store steiner (energidreper) ved innløpet. Tre år etter etablering ble dammen tømt første gang. Hovedmengden på 50-80 m² ble gravd ut med 20 tonns maskin fra innløpsområdet. Resten på ca 20 m² ble ”støvsugd” ved hjelp

*Bilde 3. Stolt fisker. Ideell fiskeplass for dem som ikke kan dra ut av byen for å teste fiskelykken. Slik sett har urbane vassdrag med fisk svært stor verdi, og kan tenne en gnist hos mange.
Foto: Bengt M. Tovslid*

Bilde 4. Tømning av slam ved innløpet.

Bilde 5. "Støvsuging" ved hjelp av amfibiekjøretøy.

Bilde 6. Avvanning av slam ved hjelp av høyballer

av en truxor 5000, en amfibiemaskin. Slammet suges da på land og renner av seg i en dump avgrenset av høyballer, for deretter å fjernes med maskin.

Veien videre

Sandnes kommune har planer for åpning av Storåna gjennom hele sentrum. Et slikt tiltak vil øke opplevelsesverdiene knyttet til elva betydelig. Man vil da kunne gå fra sentrum, langs elva opp til Sandvedparken, og følge den tre kilometer til Ganddal og Stokkelandsvannet. Herfra går det flott tursti rundt vannet med forgreninger videre oppover vassdraget og til store utmarksområder, blant annet Melsheia. En åpning vil også sette

fokus på vannkvalitet, og aktualisere arbeidet med å eliminere forurensning til vassdraget. Her vil nye renseparker, tømning av sandfang, kontroll av virksomheter med potensiale for forurensning osv. være sentralt. I Ecofact har vi de siste 12 år prosjektert rundt 200 renseparker i hele Sør-Norge, og deltatt i restaurering og gjenåpning av bekker flere steder i landet. Det er gledelig å se at vannet igjen har fått økt oppmerksomhet, både som noe som skal skjermes mot forurensning, men også som en ressurs i nye spennende anlegg. Det å bo ved en bekk eller en dam øker opplevelsesverdien og dermed prisene på boligene.